

als morele orbewaarster. Door haar aangeboren eigenschappen en innerlijke beschaving zouden vrouwen bij uitstek geschikt zijn om de journalistiek op een hoger plan en de ontwrichte samenleving weer in haar voegen te brengen. Journalistiek was voor haar niet enkel een beroep, maar bovenal een roeping. Voortaan probeerde ze zich als free-lancer van deze 'verheven taak' te kwijten. Ze vond voldoende afzetgebied voor haar artikelen, aangevuld door het eindredacteurschap van het *Maandblad van de Vereeniging van huisvrouwen*. Daar kwam echter een onverbiddelijk eind aan onder invloed van het nationaal-socialisme. Het laatste deel van haar biografie gaat dan ook niet meer over Belinfante als journaliste, maar als werkloze vrouw die als joodse vervolgd en uiteindelijk vermoord werd. Na afloop van de bezetting werd zij herdacht en zodoende hersteld als 'vrouw in de journalistiek'; ook met dit boek.

De auteurs zijn erin geslaagd een balans te vinden tussen betrokkenheid en distantie. Al wordt de tekst, vooral in het eerste deel, nogal eens ontsierd door clichés over 'aangeboren deugzaamheid' en 'pruttelende' dames. Jammer is dat ze zich beperkt hebben tot de directe omgeving van hun hoofdpersoon en niet meer aandacht hebben besteed aan de inhoud van haar geschriften in relatie tot andere journalistieke producten. Zodoende blijft de vraag naar de betekenis van Belinfantes bijdragen aan de Nederlandse journalistiek onbeantwoord. Onduidelijk blijft ook in welk opzicht Emmy J. Belinfante als vrouw in de journalistiek nu 'representatief' is voor haar tijd dan wel een 'bijzondere' plaats inneemt.

Barbara Henkes

P. J. Knegtmans, A. J. Kox, ed., *Tot nut en eer van de stad. Wetenschappelijk onderzoek aan de Universiteit van Amsterdam* (Amsterdam: Amsterdam university press, 2000, 179 blz., €17,66, ISBN 90 5356 443 8).

In 1876 kwam een einde aan een lange periode waarin het Nederlandse academische bestel alleen maar krimp te zien had gegeven. De wet op het hoger onderwijs die toen ten langen leste door de Kamer kwam, bezuinigde niet, maar hield het aantal rijksuniversiteiten op drie en gaf bovendien de gemeente Amsterdam de mogelijkheid het hoofdstedelijke Athenaeum illustre om te zetten in een volwaardige universiteit. Amsterdam aarzelde geen moment en al in 1877 kon de vierde universiteit van Nederland haar poorten openen. Maar anders dan bij de overige universiteiten draaide hier niet het rijk, maar enkel de gemeente op voor de kosten (vandaar de lang gebruikte, maar niet correcte benaming Gemeenteuniversiteit of GU). Die kosten waren niet gering, want Amsterdam wilde van de eigen universiteit ook meteen een eerste-rangs instelling maken. En dat is gelukt: het werd een grote universiteit die in de frontlijn van het onderzoek stond, zoals later werd uitgedrukt in een aantal Nobelprijzen voor Amsterdamse hoogleraren. Tot 1961, toen het rijk alsnog de financiering overnam, heeft de stad Amsterdam vrijwel geheel uit eigen middelen een eerste-klass universiteit in de ring weten te houden.

In zijn inleiding tot de bundel *Tot nut en eer van de stad* werpt de officiële Amsterdamse universiteitshistoricus Knegtmans de vraag op wat de invloed is geweest van deze bijzondere band met de stad op het reilen en zeilen van de universiteit. Maakte het wat uit dat de benoemingen niet gedaan werden door de Kroon, maar door de gemeenteraad? Scheelde het dat bij de beslissingen over nieuwbouw of andere investeringen wederom de lange weg naar Den Haag kon worden vermeden en dat men direct bij de gemeente kon lobbyen (met de eigensoortige argumenten die een gemeente wel, maar een rijksoverheid niet aanspraken)? En wat was het effect op het wetenschappelijk onderzoek? Was er een neiging bij hoogleraren om

thema's aan te snijden die juist voor een stad als Amsterdam interessant waren en was het voor hen misschien ook gemakkelijker lokaal financiële of andersoortige steun voor hun onderzoek te verkrijgen? Kortom, in welke mate werd nu de identiteit van de Amsterdamse universiteit werkelijk bepaald door het feit dat zij anders dan Leiden, Groningen en Utrecht een lokaal gefinancierde instelling was?

Het zijn interessante vragen die echter door de auteurs zelf niet of nauwelijks worden opgepakt. Snelders geeft een gedegen overzicht van de beoefening van de scheikunde in Amsterdam tot in het Interbellum, maar vermeldt bijvoorbeeld slechts terloops dat de hoogleraar A. H. W. Aten, die in Amsterdam de elektrochemie wilde stimuleren, in 1919 een nieuw elektrochemisch laboratorium mocht bouwen boven op het plattendak van de gemeentelijke electriciteitscentrale aan de Hoogte Kadijk! (38-39) Maas stelt aan het eind van zijn overzicht van de Amsterdamse fysica tot 1900 — een van de betere stukken in de bundel overigens — wel een aantal pertinente vragen over de gangbare institutionele verklaring voor de zogenaamde Tweede Gouden Eeuw van de Nederlandse wetenschapsbeoefening, maar hoe Amsterdams de Amsterdamse bijdrage was kan hem kennelijk niet interesseren (als er natuurlijk iets Amsterdams was). Kox beperkt zich op zijn beurt tot een vriendelijke beschrijving van leven en werk van de wiskundige Korteweg en omdat dit een licht bewerkte versie van een al eerder verschenen artikel is, valt hier natuurlijk ook niet te verwachten dat de auteur op het door Knegtmans aangesneden thema ingaat. Maar zelfs Knegtmans doet dat in zijn eigen bijdrage over de manier waarop hoogleraren externe fondsen wisten te werven voor hun wetenschappelijk onderzoek niet of nauwelijks — en die fondsen kwamen ook zeker niet alleen uit Amsterdam, integendeel zelfs.

In de tweede helft van de bundel lijkt de Amsterdamse identiteit van het onderzoek aan de hoofdstedelijke universiteit eindelijk meer aandacht te krijgen. Mulder bespreekt het onderzoek over begaafdheid dat in de eerste helft van de twintigste eeuw gedaan werd aan het Nutsseminarium in Amsterdam en dat rechtstreeks voortkwam uit vragen van het Amsterdamse gemeentebestuur over een betere aansluiting tussen lager en middelbaar onderwijs. Heinemeijers bijdrage lijkt zelfs een beetje door te slaan naar lokaal chauvinisme als hij de geschiedenis van de Amsterdamse sociografische traditie volgt, van Steinmetz en vooral Ter Veen tot in zijn eigen tijd. Maar gelukkig is daar in de afsluitende bijdrage van James over de histologie in Amsterdam tussen 1889 en 1998 niets meer van te merken. Het is een feitelijke en nuttige overzicht van de wederwaardigheden van dit medische specialisme in de hoofdstad — maar ook niet meer dan dat.

Slotsom kan slechts zijn dat als de bundel wordt beoordeeld naar de interessante opmaat die Knegtmans in zijn inleiding geeft, hij enigszins teleurstelt. Het is een 'gewone' bundel over het wetenschappelijk onderzoek in Amsterdam sedert 1877 geworden, een vervolg, maar minder systematisch, op *Een brandpunt van geleerdheid in de hoofdstad* uit 1992. Maar als we dat criterium loslaten en de artikelen op zichzelf beschouwen kan de conclusie geen andere zijn dan dat hier toch weer een aantal nuttige, interessante bouwstenen voor de algemene geschiedenis van de Amsterdamse universiteit bij elkaar is gebracht.

Klaas van Berkel

B. J. van Spaendonck, *In de wol geverfd. De Tüburgse wollenstoffenindustrie vanuit de optiek van een lokale ondernemersvereniging (1896-1940)* (Dissertatie Katholieke Universiteit Brabant 2000, Tilburgse historische reeks X; Tilburg: Stichting tot behoud van Tilburgs cultuurgoed, 2000, 472 blz., ISBN 90 74418 12 0).